

Відгук

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора

Західноукраїнського національного університету

Міністерства освіти і науки України

Длугопольського Олександра Володимировича на дисертаційну роботу

Остапенко Тетяни Геннадіївни на тему: «**Наноекономіка як джерело інноваційного розвитку в умовах глобалізації**», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

На підставі вивчення дисертації та опублікованих за дослідженою темою праць, а також матеріалів щодо апробації та практичного впровадження результатів наукового дослідження, виконаного Остапенко Т.Г., можна констатувати наступне щодо актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, достовірності та наукової новизни отриманих результатів, повноти їх викладу в опублікованих працях та визначити загальну оцінку проведеного дослідження.

Актуальність теми дослідження

За стрімких глобалізаційних змін в епоху невизначеності (VUCA-світ, BANI-світ), яку переживає весь світ, на перший план виходить індивідуальний чинник розвитку, коли саме від дій та реакцій окремої людини на зовнішні виклики залежить ефективність використання ресурсів, проведення результативної політики тощо. Акцент на індивідуальному чиннику стимулює розвиток саме наноекономіки поряд з мікро-, мезо-, макро- та глобальною економікою. Наноекономіка як концепція економічної поведінки інноваційних суб'єктів базується на врахуванні раціональної та ірраціональної складових людської поведінки. В процесі формування наноекономіки як інноваційної системи на перший план виходять такі якості як ініціативність, відповідальність, гнучкість за умов невизначеності, прийняття ризику. До

інноваційної діяльності відноситься економіка нанотехнологій, яка виступає невід'ємною складовою наноекономіки. Теорія наноекономіки базується на складній методологічній базі дослідження, що включає відкриття, роз'язання проблем та створення інноваційних дизайнів.

Усі вищенаведені обставини визначають актуальність проведеного дослідження. Дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств Національного авіаційного університету на тему: «Сучасні тенденції розвитку транспортної системи України в умовах поглиблення інтеграційних процесів». Авторкою було підготовлено окремий розділ «Умови економічної та технологічної децентралізації в Україні в контексті розвитку наноекономіки в умовах глобалізації», що викладений у колективній монографії, яку підготовлено в рамках виконання роботи кафедри бізнес-адміністрування і корпоративної безпеки Міжнародного гуманітарного університету «Удосконалення механізмів управління ефективністю діяльності й інтенсифікації бізнес-процесів виробничого та невиробничого секторів економіки». Також було виконано частину науково-дослідної роботи Української інженерно-педагогічної академії за темою: «Управління стійким розвитком суб'єктів господарювання в умовах соціально орієнтованої економіки»

Ступінь обґрунтованості і наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Тема дисертаційної роботи розглянута всебічно, а визначена мета відповідає обраній темі. Дисертантом відповідно до сформульованої мети побудовано логічний комплекс завдань, розв'язання яких стало важливим в ході формування та реалізації державної регуляторної політики у сфері розвитку наноекономіки України. В роботі використано такі методи дослідження як: аналіз та синтез, порівняння та узагальнення, індукції та дедукції, аналогій та моделювання; системний та процесний підходи; методи загальної теорії статистики; графічний, абсолютних, відносних та середніх величин, індексний

метод; метод детермінованого факторного аналізу, економіко-математичного моделювання (зокрема, багатфакторної регресії та кластерного аналізу).

Отримані здобувачем результати дисертаційного дослідження базуються на використанні класичних та новітніх підходів до аналізу розвитку наноекономіки як інноваційної системи за умов глобалізації та невизначеності. Можна стверджувати, що всі завдання, поставлені Остапенко Т.Г. у проведеному дослідженні знайшли своє вирішення.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи ґрунтуються на використанні достатньо широкої інформаційної бази, а саме: сайті Державної служби статистики України, офіційних веб-сайтів продуцентів нанотехнологій, статистичних ресурсів відповідних установ Сінгапуру, Фінляндії та США, офіційних сайтів ЮНКТАД, МВФ, Світового банку, порталу нанотехнологій STAT-NANO тощо.

Теоретичною та методологічною основою роботи є наукові дослідження відомих зарубіжних і вітчизняних економістів (науковців та практиків) з економічної теорії, соціології та державного управління, а також нормативно-правова база України, інформація з мережі Інтернет.

Характеризуючи дисертаційну роботу, слід відзначити, що отримані результати в достатній мірі обґрунтовані, вклад наукових положень здійснено переконливо та в логічній послідовності, висновки та рекомендації ґрунтуються на результатах власних досліджень здобувача. Представлені в дисертації результати відрізняються глибиною аналізу, коректністю формулювання пропозицій щодо їх практичного використання, науковою новизною. Висновки є логічно обґрунтованими, що комплексно відображають основні положення проведених досліджень, а також можливі напрями їх практичного втілення.

Отже, вважаємо доцільним підтвердити, що ґрунтовний аналіз змісту дисертаційної роботи, розроблених і представлених у ній наукових положень та рекомендацій дозволяє зробити висновок про достатній ступінь їх обґрунтованості згідно офіційних вимог на відповідність дисертації Остапенко Т.Г. спеціальності 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Достовірність та наукова новизна дисертаційної роботи

Достовірність отриманих результатів підтверджується позитивною оцінкою їх у процесі апробації на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, реалізацією їх в конкретних розробках та програмах, призначених для використання в роботі органів влади, вищих навчальних закладів, а також публікаціями у фахових наукових виданнях.

Мета дисертаційного дослідження відповідає обраній темі роботи. Об'єкт та предмет дослідження визначено вірно. Висновки (проміжні та заключні) являють собою логічно обґрунтовані підсумки виконаної роботи та відображають основні положення проведеного дослідження, а можливі результати їх впровадження є основою для формулювання практичних рекомендацій. Вони не містять внутрішніх суперечностей і мають практичну спрямованість. Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України, підтверджують обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Матеріали і висновки кандидатської дисертації здобувача при підготовці цієї дисертації не використовувалися.

Робота характеризується комплексним використанням загальнонаукових та спеціальних засобів емпіричного та теоретичного пізнання. Наукова новизна представленого дослідження полягає у тому, що в дисертації Остапенко Т.Г. здійснено теоретичне й методологічне обґрунтування концептуальних засад, принципів, методів, інструментів та механізмів формування наноекономіки в Україні та світі.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади дослідження наноекономіки як національного та глобального явища»** розглянуто природу та парадигмальні засади розвитку наноекономіки. Визначено, що вона складається з таких елементів, як бєбієкономіка, економіка людини та економіка нанотехнологій. Окреслено теоретико-методологічні основи глобальних та наноекономічних парадигм. Також доведено, що інклюзивна економіка стає умовою розвитку наноекономіки, коли т.з. «срібна економіка», яка не досліджується окремо в даній роботі, має відношення до інклюзивного

розвитку. Крім того, і зазначеному розділі проводиться порівняльний аналіз концепцій наноекономіки та теорій людського капіталу, креативної та інформаційної економіки. Основні елементи наукової новизни:

– сформовано теоретичний базис наноекономічної системи як сукупності суб'єктів та структури їх взаємовідносин, що дало змогу визначити: 1) суб'єктів наноекономіки, а саме індивідуів як носіїв соціальних та біологічних характеристик, які в процесі взаємодії між собою формують систему набуття навичок економічної поведінки дітей і дорослих; 2) структуру системи наноекономіки, що складається з бекіекономіки, економіки людини (яка включає і т.з. «срібну економіку») та економіки нанотехнологій. На відміну від існуючих підходів, запропонована концепція акцентує увагу на індивідуальному чинникові у формуванні економічних систем різних рівнів, що спроможний згуртувати відповідних суб'єктів (с.41-54);

– теоретико-методологічне обґрунтування багатоваріантності інноваційної парадигми наноекономіки у сфері генерування та управління нанознаннями за рахунок диференціації стратегій розвитку бекіекономіки, економіки людини та економіки нанотехнологій. Авторський підхід, на відміну від існуючих наукових положень, полягає у поєднанні глобальної та наноекономічної парадигм за умови домінування людського чинника в межах формування інноватики знань, що дає змогу досліджувати системність інноваційного розвитку в межах ноосфери (с.54-68);

– понятійно-категоріальний апарат в частині дефініційного застосування поняття «наноекономічна інституційна система», під найістотнішою ознакою якої розуміється формування нанотехнологічних рішень – від навчання у відповідних закладах освіти до економіки фахівця як продуцента таких рішень в реальному житті, що дає змогу коректно застосовувати це поняття в подальших наукових дослідженнях (с.41-54);

– структурно-змістовну характеристику категорії «інклюзивний розвиток» через включення в його концептуальний зміст таких процесів трансформації екосистеми як «інтеграція» й «ізоляція», що дало можливість розширити теоретичний базис трактування впливу наноекономіки на інклюзивний

розвиток. Запропоновано інтегральний підхід до систематизації суб'єктів інноваційної діяльності, що пов'язуються багаторівневою системою інституційних, організаційно-економічних та соціально-гуманітарних нановідносин із жорсткою конкуренцією, постійними змінами в структурі національних економік (с.68-84);

– структурно-логічний взаємозв'язок ієрархічних концепцій наноекономіки, людського капіталу, креативної та інформаційної економіки, де людський капітал є основоположним чинником розвитку наноекономіки та формування системи відносин «людина-людина» та «людина-суспільство»; обґрунтування практичної функції креативної економіки як інструменту досягнення високого рівня розвитку людського капіталу, а інформаційної економіки – як засобу реалізації творчої складової людини. Розвиток кожної попередньої складової економічної ієрархії дає змогу проаналізувати стан наступних рівнів системи наноекономіки та структуру соціально-економічної системи загалом (с.74-94).

Другий розділ «Зміст бєбіекономіки як складової нанорівня господарської системи» присвячено теоретичному базису та методології формування бєбіекономіки, що містить такі складові: економіка домогосподарства, економіка освіти та бєбііндустрії. Охарактеризовано умови розвитку бєбіекономіки за часів пандемії та військових дій. Визначено ознаки прогресу бєбіекономіки в таких країнах як Сінгапур, Фінляндія та США. Ці країни було обрано, оскільки вони є найбільш конкурентоспроможними державами світу та такими, в яких інтенсивно розвиваються нанотехнологічні дослідження. Окремо досліджено обставини формування бєбіекономіки в Україні, проведено регресійний аналіз впливу економіки освіти на наноекономіку, який підтвердив високий рівень щільності між зазначеними явищами в Україні. Основні елементи наукової новизни:

– розкрито економічну сутність концепції «бєбіекономіки» на основі ціннісно-інституційного підходу та доведено, що бєбіекономіка є економічним інститутом зі своїми закономірностями вияву й відповідними суб'єктами,

основними підсистемами якого є економіка домогосподарств, економіка освіти та бєбііндустрії (с.97-114);

– методи оцінювання тенденцій розвитку бєбіекономіки за умов впливу пандемії та воєнних дій, що відобразилося через психологічні, матеріальні вияви та чинники обмеження доступу до освіти й повноцінного розвитку особистості. Для цього запропоновано використати удосконалену програму розвитку бєбіекономіки шляхом прийняття відповідного Кодексу. Досвід реалізації принципів бєбіекономіки в таких країнах як Сінгапур, Фінляндія, США та Україна передбачає акцент на економіці освіти (відповідність взірцям світового освітнього процесу), соціологізації дитини, покращенні умов функціонування домогосподарств (с.125-143).

У третьому розділі «Функціонування економіки людини як осередку наносектору й сталого розвитку національної економіки» визначено основні характеристики людського виміру наноекономіки, окреслено людину як власника, виробника та споживача, зауважено, що економічна поведінка окремого індивіда базується на культурних засадах розвитку того чи іншого соціуму. Розкрито умови формування економіки людини у часи пандемії та війни в Україні, також проведено оцінку розвитку економіки людини в кількох досліджуваних країнах. Окремо виділено обставини утворення ділового стереотипу українського підприємця. Основні елементи наукової новизни:

– концептуальний підхід розуміння процесу формування цінності людини в трьох якостях – як фактора, знаряддя та результату економічної діяльності шляхом включення до нього динамічного алгоритму формування наноекономіки як демографічного процесу становлення індивіда. Апробація запропонованої міждисциплінарної індикативної теорії діяльності суб'єктів господарювання дає змогу досягнути позитивних результатів, оскільки економіка людини передбачає вплив на різні вияви економічних відносин за умов формування відповідних стимулів (с.167-182);

– теоретичні підходи до визначення природи наноекономіки з урахуванням характеристик факторів виробництва шляхом виділення людини як власника, виробника і споживача виробничих ресурсів; методи аналізу розвитку системи

наноекономіки як елемента глобальних структурних перетворень в таких державах як США, Фінляндія та Сінгапур, які є лідерами у формуванні конкурентоспроможного середовища на основі активного існування наноекономічної системи; методи моніторингу характеристик міжнародного обігу високих нанотехнологій, оцінювання результативності науково-технічної політики та впливу економічного середовища, аналізу інноваційних систем як каналів впливу нанотехнологій на глобальне середовище та участі зазначених країн у міжнародному обміні технологіями. Запровадження макроекономічного підходу матиме для України важливе значення щодо процесів розширеного відтворення, зростання сукупного попиту та пропозиції наностимулів розвитку національної економіки (с.194-218).

Четвертий розділ «Економіка нанотехнологій як рівень конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів в умовах глобалізації» дисертації присвячено аналізу технологічної компоненти наноекономіки, окреслено напрями формування нанотехнологічних рішень в Україні та провідних країнах світу. Проаналізовано ключові характеристики нанотехнологій, що існують у сучасному світі (нанопроцеси, наноматеріали, наноелектроніка, нанобіотехнології тощо). Досліджено умови розвитку економіки нанотехнологій в Сінгапурі, Фінляндії та США. Зроблено акцент на умовах винайдення та впровадження нанотехнологічних рішень в Україні та здійснено кластерний аналіз інноваційності областей України. Основні елементи наукової новизни:

– запропоновано концепцію розвитку економіки нанотехнологій, основними сферами якої виступають: наноінструменти, наноматеріали, наноелектроніка, нанобіотехнології, що дають змогу розуміти під економікою нанотехнологій самостійну інноваційну сферу економіки та відповідних професійних активностей, які є вирішальними у процесах формування та розвитку людини й суспільства. Виокремлено, на відміну від існуючих підходів, що творча нанотехнологічна поведінка передбачає оптимізацію відносин з нанооб'єктами, формуючи при цьому механізми, рівні, суб'єктів, процеси та відносини. Наведено методологічну аргументацію стрімкого зростання ролі

економіки нанотехнологій в умовах глобалізації на основі виокремлення у структурі розрахунків світових рейтингів ролі людських ресурсів (с.234-250);

– концептуальні принципи теоретико-методологічного забезпечення формування системи наноекономічних відносин в Україні на базі існуючих інноваційних кластерів, що дало змогу виявити низьку активність формування міжрегіональних інноваційних кластерів та відсутність стійких закономірностей розвитку нанотехнологій в них (с.281-296).

У п'ятому розділі «Розробка національної програми розвитку наноекономіки в Україні» дисертації запропоновано впровадити національні програми розвитку бебіекономіки, економіки людини та економіки нанотехнологій. Також визначено умови формування децентралізаційних засад на основі економічних та технологічних чинників. Наведено характеристику нанотехнологічного розвитку місцевих громад в Київській області. Основні елементи наукової новизни:

– обгрунтовано концептуальну модель реалізації економічної політики розвитку наноекономіки під впливом глобалізаційних процесів та доведено, що всі її складові мають характеризуватися впровадженням відповідної державної політики: Кодекс законів про бебіекономіку, політика розвитку економіки людини в макроекономічному середовищі та державна політика розвитку нанотехнологій, що дасть змогу сформувати окремі типи політик, які інтегруються і взаємно впливають на інноваційний прогрес соціально-економічних систем (с.304-352);

– теорія та практика програми розвитку бебіекономіки в Україні шляхом виділення інституційної складової в реалізації соціальної політики. Виявлено, що програма розвитку бебіекономіки є цілісним інститутом, який формується під впливом економіки освіти, економіки домогосподарств та розвитку бебііндустрії. Доведено, що в межах цієї системи відбувається постійний рух від економіки дитини до формування та ухвалення нанотехнологічних рішень на різних рівнях управління (с.301-315);

– концепція економічної політики розвитку нанотехнологій в Україні, яка покликана бути орієнтиром для всіх суб'єктів та забезпечувати їх інтереси.

Економічна політика розвитку нанотехнологій базується на міждисциплінарному підході. Політика нанотехнологій спрямована на розвиток конкуренції між виробниками нанопродуктів та їх розробниками (с.339-355);

– наукове забезпечення аналітичного представлення процесів наноекономічної децентралізації в Україні, які проявляються через вплив нанофакторів на мезорівень розвитку економічних систем; теоретичне розкриття економічних умов та механізмів, які дають змогу наноекономіці формувати децентралізаційні зміни, які знаходять вияв у розвинених регіонах світу, зокрема у частині використання чинників бюджетної децентралізації як джерела розвитку та стимулювання економіки й технологій в середовищі місцевих громад, що в перспективі утворюють кластер територіальних осередків розвитку (с.355-378).

Загальні висновки по дисертації відповідають її змісту, конкретно і стисло висвітлюють основні наукові розвідки. Загалом, можна зазначити, що дисертація є закінченою науковою роботою, в якій отримані нові наукові результати, що мають теоретичну та практичну цінність.

Теоретико-методологічна та практична значущість результатів

Наукові розробки автора мають певну практичну цінність, котра полягає у поглибленні та доповненні теоретико-методологічних аспектів, методичних підходів, практичних результатів, висновків та пропозицій у контексті досліджуваної проблеми. Достовірність та об'єктивність отриманих результатів й наведених пропозицій підтверджується апробацією результатів наукового дослідження на науково-практичних конференціях різних рівнів, серед яких: «Виробничий менеджмент: історія і сьогодення» (25 листопада 2016 р., Київ); «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі» (13 квітня 2017 р., Київ); «Економіка і менеджмент неприбуткових організацій» (6 жовтня 2017 р., Краматорськ); «Anti-crisis management: State, Region, Enterprise» (17 листопада 2017 р., ЛеМан, Франція); «100-річчя Національної академії наук України: минуле і сучасність» (12-13 березня 2018 р., Київ); «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (04 травня 2018 р.,

Одеса); «Сучасні теоретичні та практичні аспекти антикризового регулювання економіки країни» (13 жовтня 2018 р., Одеса); «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (02 березня 2019 р., Одеса); «Modern transformations in economic and management» (29 березня 2019 р., Клайпеда, Литва); «Перспективи розвитку нової економічної системи на державному та регіональному рівнях» (5 жовтня 2019 р., Київ); «Сучасні проблеми менеджменту» (25 жовтня 2019 р., Київ); «Economy and Human-centrism: the Modern Foundation for Human Development» (23-24 квітня 2021 р., Лейпциг, Німеччина); «Science, innovations and education: problems and prospects» (15-17 вересня 2021 р., Токіо, Японія) тощо.

Практична значущість роботи полягає в можливості використання теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій щодо формування системи наноекономіки як об'єкта інноваційного розвитку в умовах глобалізації в аналітичних записках, проектах управлінських рішень органів виконавчої влади різних рівнів, бізнес-структур та інших стейкхолдерів розвитку інноваційної політики.

Авторські дослідження відносно формування бебіекономіки як структурного елемента наноекономіки використані, наприклад, Інститутом модернізації змісту освіти у програмах розвитку шкіл та формування Рамки кваліфікацій учнів середніх шкіл (акт впровадження результатів науково-дослідної роботи №2455 від 20 жовтня 2021 р.). Результати дослідження були використані також у навчальному процесі Національного авіаційного університету у забезпеченні методологічного супроводу дисципліни «Макроекономіка». Було розроблено завдання для практичних занять з таких тем: «Бебіекономіка як джерело інноваційного розвитку в Україні і світі»; «Вплив економіки людини на макроекономічне становище в Україні»; «Економіка нанотехнологій як фактор розвитку економічних систем» (акт впровадження №19.06/1734 від 19 вересня 2023 р.). Також результати наукової роботи використано в діяльності Спілки підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України (довідка №151/1 від 19 жовтня 2021 р.). Результати дослідження впроваджено також в діяльність Інституту економічних

досліджень та політичних консультацій, зокрема, матеріали дисертаційної роботи використані при підготовці аналітичних матеріалів в рамках проекту «Розуміння угод про асоціацію між ЄС та Україною» (за підтримки SIDA). Також матеріали роботи були використані при підготовці публікацій Інституту з питань розвитку Індустрії 4.0, матеріалів для UNECE Subregional Innovation Policy Outlook 2019, та ряду публічних заходів, наприклад, круглий стіл «Україна на шляху до Індустрії 4.0: що варто, а що не варто робити?» (довідка № 11021/00128 від 21 жовтня 2021 р.). Практичне значення отриманих результатів дослідження підтверджене також довідкою №50/31-516/1 від 25 жовтня 2023 р. при виконанні досліджень Науково-дослідного інституту соціально-економічного розвитку м. Києва. Також в діяльності Центру надання адміністративних послуг були використані висновки щодо поступу інклюзивної економіки та її впливу на наноекономічний розвиток (довідка №342/18 від 06 вересня 2022 р.). У діяльності Секретаріату Уповноваженого з прав людини були застосовані висновки щодо впливу військових дій в Україні на розвиток національної бізнес-економіки (довідка №4821 від 26 травня 2023 р.).

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Основні положення дисертаційної роботи представлені в 58 наукових працях. Загальний обсяг публікацій, що належить автору, становить 32,45 друк. арк., серед них 6 статей у наукових періодичних виданнях інших держав (*Scopus* і *Web of Science*), сім монографій, у тому числі 1 одноосібна; 31 стаття у наукових фахових виданнях (з них 3 у співавторстві); 14 – у інших наукових виданнях й матеріалах конференцій.

Обсяг друкованих робіт та їх кількість відповідають вимогам МОН України щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Зміст реферату є ідентичним до змісту дисертації і повно відображає основні положення дослідження.

Відсутність у дисертації та наукових працях, які розкривають її

результати, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації) в дисертації, рефераті та наукових працях, в яких висвітлені наукові результати дисертаційного дослідження Остапенко Тетяни Геннадіївни, не встановлено. Це підтверджує, зокрема, той факт, що автор має 6 статей, які водять до наукометричних баз SCOPUS і Web of Science, а також у відомих вітчизняних фахових виданнях, де здійснюється обов'язкова перевірка на відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Крім того, одноосібно виконана монографія автора за темою дисертації була рекомендована до друку, що передбачає перевірку тексту, в т.ч. на предмет порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційного дослідження

Разом з тим, по дисертаційній роботі слід зробити наступні зауваження:

– в першому розділі необхідно було б доповнити авторську концепцію наноекономіки акцентом на формування «срібної економіки», чому сьогодні приділяється особлива увага в контексті інклюзивного розвитку (с. 68-84);

– у другому розділі бажано б було зробити акцент на раціональній (Г. Саймон, Р. Нозік) та ірраціональній (Д. Канеман, Р. Талер, Дж. Акелроф) поведінці людини в контексті особливостей прийняття управлінських рішень (с. 97-114);

– при аналізі бізнес-поведінки громадян Сингапуру, формуванні їх цінностей авторкою упущено застосування дієвих механізмів санкцій та штрафів, які допомагають спрямовувати поведінку індивідів у правильному напрямку з т.з. правових норм (с. 196-203), також аналіз ділового портрету українця проведений поверхнево (с. 218-226), оскільки упущені екологічні та соціальні імперативи поведінки індивіда в контексті теорії сталого розвитку;

– у четвертому розділі авторці доцільно було б запропонувати напрямки активізації розробок та впровадження нанотехнологій під час військового стану в Україні (с. 250-262);

– у п'ятому розділі упущені питання інклюзивного та сталого розвитку в

контексті прогресу наноекономіки, а аналіз процесів децентралізації проведений поверхнево (с. 278-355). Зважаючи на помітний прогрес розвитку сфери ІТ протягом останніх років через пандемію та війну в Україні, доцільно було б також акцентувати увагу на взаємозв'язку індексів інноваційності, конкурентоспроможності та інклюзії з показниками ВВП на особу, валовою доданою вартістю, створеною в окремих секторах економіки, зайнятістю та безробіттям, а також динамікою експортно-імпортних операцій. Також цікавим був би аналіз впливу наноекономіки та міграційні процеси в Україні та світі;

– дисертантці в науковій роботі не вдалося уникнути стилістичних огріхів та русизмів, що порушують зміст наукового стилю дисертації. Робота переобтяжена цитатами.

Однак висловлені побажання та вказані недоліки не знижують загалом позитивної оцінки наукової та практичної значущості дисертації. Дисертантка продемонструвала глибоке розуміння та сприйняття актуальності досліджуваної проблематики. Дисертаційна робота Остапенко Т.Г. є кваліфікованою завершеною науковою працею, виконаною авторкою особисто.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Оцінюючи дисертаційну роботу Остапенко Тетяни Геннадіївни за темою «Наноекономіка як джерело інноваційного розвитку в умовах глобалізації», загалом можна зробити висновок, що вона є актуальною, завершеною науковою працею, виконаною особисто на хорошому теоретико-методологічному рівні, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують питання щодо розробки методології та відповідного інструментарію для формування наноекономіки в Україні і світі.

Зміст реферату та основні положення дисертації є ідентичними. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам МОН України щодо публікації основного змісту дисертаційних досліджень. Тема роботи, об'єкт та предмет дослідження, зміст, висновки та отримані результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Дисертація Остапенко Тетяни Геннадіївни є структурованою, цілісною, завершеною науково-дослідною роботою, а отримані в ній результати вирішують завдання визначення наноекономіки як джерела інноваційного розвитку за умов глобалізації. Представлена робота за актуальністю, метою, змістом, обсягом отриманих результатів, науковою новизною та практичним значенням повністю відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук відповідно до вимог, зокрема п. 7, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197) та наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її автор Остапенко Тетяна Геннадіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Офіційний опонент –

професор кафедри економіки та економічної теорії

Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль),

доктор економічних наук, професор

О.В. ДЛУГОПОЛЬСЬКИЙ

ДЛУГОПОЛЬСЬКИЙ
А.М. БЕЦМЕН

Згідно з рішенням 16.10.2023р.

Виконаний секретар СДРД 32.057.06

Лілія Сергієв